

ALACA HÖYÜK ÇİFT BAŞLI ARSLAN (UR.MAḪ)¹ PROTOMU TASLAĞI

HATÇE BALTACIOĞLU

Eser, 1994 yılında Çorum iline bağlı Alaca ilçesi sınırları içinde, Hititlerin başkenti Boğazköy (Hattuša)'ün 34 km. kuzeydoğusunda yer alan Alaca Höyük'de, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle, Çorum Müzesi Müdürlüğü'nün başkanlığında yapılan "Çevre Düzenlemesi ve Temizliği" çalışmalarında açığa çıkarılmıştır.*

R. O. Arık ve H. Z. Koşay tarafından yapılan 1935 yılı kazıları sırasında, Sfenksli Kapı'nın hemen güneyinden başlayarak doğu-batı yönünde açmış oldukları 6 sondajdan en güneyde bulunan "A" sondajı, Sfenksli Kapı'ya 96 metre uzaklıktadır ve iki kapı arslanı taslağı ile ilgilidir². Bu sondajla, anılan hafirlerce, toprak altında bulunan kısımları açığa çıkarılmış olan arslan taslaklarının bir bölümü, daha sonra yeniden toprak altında kalmıştır. Bu nedenle, 1994 yılı temizlik çalışmalarımız söz konusu alanda yoğunlaştırılarak, batıda bulunan arslan taslağının toprak altında kalmış olan bölümünü ortaya çıkarmak üzere, doğu-batı yönünde 7.50X4.50 metre ölçüsündeki bir açmada çalışılmıştır. Bu açmanın batı duvarına yaklaşık 60 santim uzaklıkta, çalışmamıza başlamadan önce çok küçük bir bölümünün toprak üstünde bulunduğu görülen, çift başlı bir arslan protomu ortaya çıkarılmıştır (Lev. I a-b).

Bu yazıda incelenecek olan arslan protomları, büyük bir olasılıkla, Alaca Höyük'ün 3 kilometre kuzeydoğusunda yer alan ve diğer Alaca Höyük heykeltraşlık eserlerine malzeme sağlamış olan Kalınkaya Taşocağı'ndan getirilmiş, tek parça andezit bloğa yapılmıştır³. 1.47 X 0.95 X 0.66 metre ölçüsündeki bloğa yontulmuş, protom şeklindeki arslan başlarından sağdaki tah-

¹ Rüster - Neu 1989: 359 ["Löwe" (arslan)].

* Çalışmalarımız sırasında gösterdikleri örnek işbirliği ve destekleri nedeniyle Çorum Müzesi Müdürü Arkeolog İsmet Ediz'e, müze elemanlarına ve çalışanlarına son derece özverili çalışarak katkı sağlayan Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden Hititolog Meliha Coşkun'a ve Arkeolog Beyhan Özkazanç'a teşekkürlerimi sunarım.

² Arık 1937: 16, şek. 20-26.

³ Arık 1937: 21, şek. 29-31; Sungur 1973: 35 "Andezit"; Alkım 1974: 1-2.

rip olmuştur (Lev. I c). Sağlam durumdaki, sol tarafta bulunan arslanın başı, ana bloktan 0.61 metre dışarı doğru taşmıştır (Lev. I d). Alaca Höyük'de bulunmuş pençeleri altında bir boğanın yer aldığı arslan tasvirinde⁴ arslanın başı, ana bloktan 0.74 metre, yine Alaca Höyük'de bulunmuş bir insanı ayakları altına almış arslanın⁵ başı, ana bloktan 0.54 metre ve Dokuz köyünde bulunmuş tekne⁶ boğa başları, ana bloktan 0.50 metrelik bir çıkıntı yapmıştır. Arslanların yanyana yapılmış başları, araları derince oyulmak suretiyle birbirlerinden ayrılmıştır (Lev. I c). Boyunları diğer Alaca Höyük arslanlarında olduğu gibi (Lev. II b) kısadır. Başların ana bloktan çıktığı yerde, blok kenarı boydan boya oyularak, hem arslanların boyunları oluşturulmuş, hem de ana bloğun kenarı belirginleştirilmiştir (Lev. I d). Bu kısımda başka bir çalışma yapılmamıştır.

Çift başlı ve iki gövdeli tasarlanmış arslanlardan, sağlam durumda olanının yürek biçimindeki kulaklarının sınırları çok hafif olarak kabartılmıştır (Lev. I d). Yok denilebilecek kadar kısa olan boynun bittiği yerde, kabartma olarak yapılmış yele hattı alt çenenin sol tarafını belirlemekte ve yumuşak bir kıvrımla yukarı doğru dönerek sol kulağa bağlanmaktadır. Tahrip olmuş diğer başın üst bölümünde, kulakların aynı şekilde belirtilmiş olması (Lev. I c), arslanların işçiliklerinin aynı seviyede olduğuna işaret etmektedir. Sol taraftaki arslanın yele hattı, Alaca Höyük'de bulunmuş, pençeleri ile bir boğanın sırtına basan arslanın (Lev. II a) sağ tarafındaki yele işlenişini anımsatmaktadır. Ancak söz konusu arslanın daha ileri bir işçilik evresinde olması nedeniyle, yelesi yüzün tamamını çevreleyerek kulaklara bağlanmıştır.

İncelemekte olduğumuz eserde, sol tarafta bulunan arslanın alını açılmış, gözlerin yapılacağı yer, alınla bu bölüm arasında seviye farkı oluşturularak belirlenmiştir. Ancak, göz çukurları belirtilmemiştir (Lev. I c). Bu bölümün yüzeyi, en yüksek noktası burnun yapılacağı yer olmak üzere, hafifçe dışbükey olarak düzeltilmiş, kenarları işlenerek keskinliği giderilmiş olup, ana bloktan dışarı doğru taşan bir dikdörtgen prizma biçimindedir. Bıyık ve ağzın yapılacağı yer 0.25 X 0.28 metre ölçüsündedir. Bu bölümün de köşeleri yuvarlatılmış, kenarlarının keskinliği giderilmiş ve zemini düzeltilmiştir.

⁴ Lennep 1870: 144-146 "k"; Perrot-Guillaume-Delbet 1872: 361, Lev. 55, II no. 15; Perrot-Chipiez 1890: 172-173, res. 324 no. 15, 340-341; Macridy Bey 1908: res. 10, Lev. I no. 19; Garstang 1929: 127 "p", 139-140; Mellink 1970: 21, Lev. IIIe, IVf, Vg.

⁵ Perrot-Guillaume-Delbet 1872:342; Macridy Bey 1908: 25, res. 34; Arık 1937: 17, şek. 28.

⁶ Güterbock 1969/1970: 93-95.

Sağlam durumdaki arslanın başı, yukarıda anlatılan özellikleri ile bugüne kadar Alaca Höyük'de ele geçirilmiş arslan tasvirlerinden⁷ tekniği bakımından farksız olmasına karşın, onlardan daha az işlenmiştir. Başka bir deyişle işçiliği bakımından Alaca Höyük'de bulunmuş arslan tasvirlerinin başlangıç evresine ait bir örnektir.

Arslanların ileri uzatılmış durumda tasarlanmış bacaklarında, pençelerin yapılacağı yer hazırlanmış, bu kısımlarda taşın köşeleri yuvarlatılarak yumuşak bir görünüm kazandırılmıştır (Lev. I b). Pençeler, arslanın bıyıklarının ve ağzının yapılacağı yere göre 0.06 metrelik bir çıkıntı oluşturmaktadır. Alt çene ile pençelerin arası ise, 0.11 metre içeri doğru oyulmuştur. Taslak aşamasında olmasına rağmen, bacakların en yakın benzeri, Alaca Höyük'de bulunmuş pençeleri ile bir boğanın sırtına basan arslanın bacaklarıdır (Lev. II a). Eserin çift başlı ve iki vücutlu arslanlar şeklinde tasarlanması, kısa boyunları ve bacakları bakımından Boğazköy'deki Arslanlı Tekne'nin arslanlarına benzemektedir⁸ (Lev. II c).

Arslanların ait olduğu bloğun üstü, yan ve arka yüzleri özenle düzeltilmiştir. Bloğun sağ yan yüzünde, alt kenardan üçgen biçiminde bir bölüm kopmuştur. İnce bir çatlak çizgisi, kopan üçgen bölümün üst köşesinden bloğun arka tarafına doğru devam etmektedir. Arslan başlarının bulunduğu tarafında ise, rötuş yapılmış olduğu görülmektedir. Bu kısmın, sanatçı tarafından arslanın gövdesini işlemek üzere açılmış olduğu düşünülebilirse de, kopan parçanın derinliğinin fazla olması ve diğer Alaca Höyük heykeltraşlık eserlerinde alçak kabartma tekniğinin uygulanmış olması nedeniyle, bu bölümün tahrip edilmiş olması daha yüksek bir olasılıktır.

Bloğun arka tarafında ve seyirciye göre sol tarafta, üst kenara 0.25 metre, sağ tarafta ise, üst kenara 0.21 metrelik bir uzaklığa kadar olan bölüm oyularak, bloğun alt bölümünde bir kademecik oluşturulmuştur. Yüksekte kalan alt bölümün sağ tarafında dairesel bir kabartmanın varlığı sezilmektedir (Lev. II d).

Eser, taslak durumunda olmasına rağmen, diğer Alaca Höyük heykeltraşlık eserlerinde saptanan Hitit stilinin ve tekniğinin bütün özelliklerini taşımaktadır. Bu nedenle eser, 2. Hitit yapı katında ve olasılıkla II. Muvatalli döneminde (M.Ö. 1306-1285) yapılmış olmalıdır.

⁷ Mellink 1970: Lev. IIIe, IVf, Vg; Macridy Bey 1908: res. 10 Lev. I no. 19; Arık 1937: şek. 20-23.

⁸ Opfermann 1985: res. 2.

Taslağın işlevi konusunda kesin bir yargıya varmak mümkün olmamakla birlikte, bu konuda bazı olasılıklar bulunmaktadır:

1) Eserin üstünün ve yan taraflarının özenle düzeltilmiş olduğu gözönüne alınırsa, onun mimari bir elemandan çok, bağımsız olarak kullanılmak üzere tasarlanmış olabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü, Alaca Höyük'de mimari bir eleman olarak kullanılmak üzere hazırlanmış bazı heykeltraşlık eserlerinde⁹, blokların seyirci tarafından görülmeyecek, yani yanına veya üstüne konulacak diğer bloklar tarafından kapatılacak olan taraflarının kabaca düzeltilmiş oldukları gözlemlenmektedir.

2) Hitit İmparatorluk Çağı'na ait, heykelden bağımsız olarak tasarlanmış kaideler içinde, tasvirsiz olanların¹⁰ yanında, çeşitli şekillerde süslenmiş olanlar da ele geçirilmiştir. Bu kaideler tasvirleri bakımından üç tipe ayrılmaktadır:

a) Kilisetepe'de bulunmuş blok biçimindeki kaidenin üzerinde, kabartma şeklinde yanyana yapılmış iki ayakkabı yer almaktadır¹¹.

b) Boğazköy'de bulunmuş blok biçimindeki kaidelerin üzerinde açılmış dikdörtgen planlı oyuklar, buraya bir heykeltraşlık eserinin yerleştirilmesi için yapılmıştır. Kaidelerin ön yüzleri kabartmalarla süslenmiştir¹².

c) Tel Açana'da açığa çıkarılmış ve İdrimi heykeline ait olduğu anlaşılmış bulunan kaide, belirli bir yüksekliğe kadar blok halinde düz bırakılmış, üst kısmına heykelin yerleştirileceği taht yapılmıştır¹³. Tahtın yan kenarlarında, gövdeleri kabartma olarak işlenmiş arslan tasvirlerinin sadece bacaklarının bir bölümü ve pençeleri korunmuştur. Tahrip olmuş arslan başlarının, tahttan dışarı doğru taşacak şekilde tasarlanmış oldukları anlaşılmaktadır¹⁴. Bu eser, ayrı tipte olmasına rağmen, arslan tasvirleri ile süslenmiş olması bakımından Alaca Höyük taslağına benzemektedir.

⁹ Perrot-Guillaume-Delbet 1872: 342, res. B; Arık 1937: şek. 28; Baltacıoğlu 1995: Lev. XVb, XVIa-b.

¹⁰ Koşay-Akok 1966: 13, Lev. 85; Gurney 1977: 26, 42; Darga 1992: 167.

¹¹ Neve 1982: 390-932, res. 8-10.

¹² Darga 1992: 189, res. 191-192; Sözkonusu eserlerin Na₄ ZI.KIN (Na₄ hüuaşi) olabilecekleri konusunda bkz. Darga 1969: 500.

¹³ Woolley 1955: 240, Lev. XLVII b (M.Ö. 14. yüzyılın başı).

¹⁴ Smith 1949: 5-7, res. 2.

Hitit İmparatorluk Çağı'nda, doğrudan heykeli taşımak üzere tasarlanmış, hayvan protomaları ile süslü heykel kaideleri bugüne kadar bulunamamıştır. Bu tipteki heykel kaideleri M.Ö. 1. binde Geç Hitit Çağı'na ait olmak üzere, Zincirli'de ve Kargamış'da ele geçirilmiştir¹⁵. Esörümüz, yukarıda belirtilen tipteki kaideler gibi, bir heykeli taşımak üzere tasarlanmış olabilir.

3) Mısır'da ve Babil'de olduğu gibi¹⁶, Hititlerde de kutsal kabul edilen ve büyük önemi bulunan su, çeşitli törenlerde kullanılmıştır¹⁷.

Kral ve kraliçe için uzun yıllar dileğiyle ilgili işlemleri de içeren Eski Hitit Çağı'na ait ritüel bir metinde, Güneş Tanrısı (^DUTU)¹⁸'nin ve Fırına Tanrısı (^DIM)¹⁹'ın çeşmelerinden söz edilmekte ve bu metnin yorumunda Kellerman tarafından söz konusu çeşmelerin mutlaka doğal su kaynağı ile ilişkili olmasının gerekmediği, insan eliyle yapılmış olabileceği de ileri sürülmektedir²⁰. Bu çeşmelerden Fırına Tanrısı (^DIM)'na ait olanının bakırdan (URUDU)²¹ yapıldığı ve demir (AN.BAR)²² ile kaplanmış olduğu, Güneş Tanrısı (^DUTU)'na ait olanının ise, taştan (NA₄)²³ yapılmış olduğu ve panterler (paršanieš)²⁴ tarafından korunduğu kaydedilmektedir²⁵.

Araştırmalar ve kazılar sonucunda, günlük su gereksinimini karşılamak veya törenlerde kullanılmak üzere yapılmış bazı barajlar ve çeşitli su yapıları saptandığı gibi²⁶, Boğazköy'ün 2 kilometre doğusunda ve Yozgat karayolu-

¹⁵ Orthmann 1971: 509, 512, 545, Lev. 32 a-e, 62 c-e.

¹⁶ Budge 1978: 21.

¹⁷ Gurney 1977: 29, 32, 51; Ünal 1980: 479; Alp 1982: 255, 258, 259; Balçoğlu 1985: 45; Dinçol 1985: 7-8, 25, 34; Süel 1985: 157; Ünal 1993A: 16, 19; Ünal 1993B: 12, 128.

¹⁸ Rüster-Neu 1989: 359 ["Sonne (ngottheit)" (güneş, Güneş Tanrısı)].

¹⁹ Rüster-Neu 1989: 327 ["Wettergott" (Fırına Tanrısı)].

²⁰ Kellerman 1978: 200 (KBo 21: 22 36-44 "wa-at-ta-ru"); Friedrich 1952: 250 [uattaru: Brunnen; Quelle]; Friedrich 1957: 23 [uattaru (auch uatru) "wasserloch"].

²¹ Rüster-Neu 1989: [Kupfer (Bzw. eine Kupferlegierung" auch Determinativ" (bakır; metalden yapılmış eşyanın önüne gelen determinatif)].

²² Rüster-Neu 1989: 306 ["Eisen" (demir)].

²³ Rüster-Neu 1989: ["Stein (auch Determinativ)" (taş, taş isimleri önüne gelen determinatif)].

²⁴ Friedrich 1952: 163 ["paršan(a), panter, Leopard].

²⁵ Kellerman 1978: 200, 202, 205. Ayrıca btz. Giordadze 1988: 69-75.

²⁶ Arık 1937: 10, şek. 13; Neve 1969/1970: 97-107; Bittel Naumann 1952: 162; Neve 1971: 13-16, Beilage 1 (x-y/9-11 plankareleri), 7, 9, 10; Neve 1991: 311-312, res. 13-14; Neve 1992 A: 307-338; Neve 1992B: 363, 365-366, res. 6, 15-18; Ünal 1993 B: 124-126, 137-139, havuz ile kulwani eşitliği konusunda bkz. 135-136; Emre 1993: 1-42.

nun hemen yanında Kayalı Boğaz'da, Boğazköyde, Kırşehir'in 50 kilometre batısındaki Dokuz köyünde, Sungurlu yakınlarındaki Arifegazi'den Çorum Müzesi'ne getirilerek korunmaya alınan tek veya çift başlı arslan veya boğa protomları ile bezenmiş tekneler ele geçirilmiştir²⁷. Bu dört eser, yukarıda sözü edilen ve yazılı kaynaklardan sağlanan bilgileri doğrulayan arkeolojik belgelerdir. Başları protom şeklinde tasarlanmış arslanlar tarafından korunan eserimiz, yazılı kaynaklarda sözü edilen ve arkeolojik olarak belgelen-dirmiş bir su teknesi işlevini görmek üzere tasarlanmış olabilir.

Sonuç olarak eserimiz, ister bir heykel kaidesi, ister bu su teknesi görevini görmek üzere tasarlanmış olsun, Alaca Höyük heykeltraşlık eserlerine, hem yeni bir tipi temsil etmesi bakımından, hem de şehirde bugüne kadar ele geçirilmiş arslan protomlarından daha önceki bir işçilik evresine ait olması nedeniyle, heykeltraşlık eserlerinin işçilik evrelerine ışık tutması yönünden katkı sağlamıştır.

²⁷ Güterbock 1969/1970: 93-95, Lev. 13-14; Neve 1987: 237, res. 27-28; Neve 1988: 263-268, res. 2-4.

KAYNAKÇA

- ALKIM, U.B. 1974, *Yesemek Taşocağı ve Heykel Atelyesinde yapılan Kazı ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları V-32, Ankara.
- ALP, S. 1982, "Hititlerin Dinsel törenlerinde Kullanılan Temizlik Maddesi Tuḫḫueššar Üzerinde bir İnceleme", *Bellekten XLVI/182*: 247-259.
- ARIK, R.O. 1937, *Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Alaca Höyük Hafriyatı, 1935'teki Çalışmalara ve Keşiflere ait İlk Rapor*, Türk Tarih Kurumu Yayınları V-1. Ankara.
- BALCIOĞLU, B. 1985, "Hitit Çivi Yazılı Belgelerinde Geçen "Mu-ti Meiani-Hakkında Bazı İzlenimler", *Bellekten XLIX/193*: 41-52.
- BALTACIOĞLU, H., 1995, *Alaca Höyük Sfenksli Kapı Heykeltraşlık Eserleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul (baskıda).
- BITTEL, K.-R. Naumann, 1952, *Boğazköy - Hattuša I. Ergebnisse der Ausgrabungen des Deutschen Archäologischen Instituts und der Deutschen Orient Gesellschaft in den Jahren 1931-1939, Architektur. Topographie. Landskunde und Siedlungsgeschichte*, Stuttgart.
- BUDGE, E.A.W. 1978, *Herb-Doctors and Physicians in the Ancient World. The Divine Origine of the Craft of the Herbalist*, Chicago.
- DARGA, M. 1969, "Hitit Metinlerinde Geçen NA₄ ZI.KIN=NA₄ huuaši Kelimesinin Anlamı Hakkında bir Araştırma", *Bellekten XXXIII/132*: 493-504.
- _____, 1992, *Hitit Sanatı*. Akbank Kültür ve Sanat Kitapları 56, İstanbul.
- DİNÇOL, A.M. 1985, "Ašḫella Rituali (CTH 394) ve Hititlerde Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu bir Bakış", *Bellekten XLIX/193*: 1-40.
- EMRE, K. 1993, "The Hittite Dam of Karakuyu", *Essays on Anatolian Archaeology* (edited by H.I.H. Prince Takahito Mikasa), Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan VII: 1-42.
- FRIEDRICH, J. 1952, *Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefasste Kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter*, Heidelberg.
- _____, 1957, *Hethitisches Wörterbuch Kurzgefasste Kritische Sammlung der Deutungen Hethitischer Wörter, I. Ergänzungsheft*, Heidelberg.
- GARSTANG, J. 1929, *Hittite Empire*, London.
- GIORGADZE, G.G. 1988, "On the Word for 'Silver' with Reference to Hittite Cuneiform Texts", *Altorientalische Forschungen* 15: 69-75.
- GURNEY, O.R. 1977, *Some Aspects of Hittite Religion*, Oxford.

- GUTERBOCK, H.G. 1969/1970, "Das Stierbecken von Dokuz", *Istanbuler Mitteilungen* 19/20: 93-95.
- KELLERMAN, G. 1978, "The King and the Sun-God in the Old Hittite Period", *Tel Aviv* 5: 199-208.
- KOŞAY, H.Z.- M. Akok 1966, *Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Alaca Höyük Kazısı. 1940-1948'deki Çalışmalara ve Keşiflere ait ilk Rapor*, Türk Tarih Kurumu Yayınları V-6, Ankara.
- LENNEP, H.J. van 1870, *Travels in Little-Known Parts of Asia Minor*, London.
- MACRIDY BEY, Th. 1908, La Porte des Sphinx à Euyuk, Fouilles du Musée Imperial Ottoman, *Mitteilungen der Vorderasiatischen Aegyptischen Gesellschaft* 13, Berlin.
- MELLINK, M.J. 1970, "Observation on the Sculptures of Alaca Höyük", *Anadolu* XIV: 15-27.
- NEVE, P. 1969/1970, "Eine hethitische Quellgrotte in Boğazköy", *Istanbuler Mitteilungen* 19/20: 97-107.
- _____, 1971, *Regenkult-Anlagen in Boğazköy - Hattusa*, *Istanbuler Mitteilungen Beiheft* 5, Tübingen.
- _____, 1982, "Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattusa 1981", *Archäologischer Anzeiger*: 383-392.
- _____, 1987, "Boğazköy - Hattusa 1985 Kazı Mevsiminin Sonuçları", *VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I (Ankara 26-30 Mayıs 1986)*: 233-251.
- _____, 1988, "Ein hethitisches Stierrelief aus Derbent bei Boğazköy", *Documentum Asiae Minoris Antiquae. Festschrift für Heinrich Otten zum 75. Geburtstag* (Herausgegeben von E. Neu-Chr. Rüster), Wiesbaden.
- _____, 1991, "Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattusa 1990", *Archäologischer Anzeiger*: 299-348.
- _____, 1992A "Die Ausgrabungen in Boğazköy - Hattusa 1991", *Archäologischer Anzeiger*: 307-338.
- _____, 1992B "Boğazköy-Hattusa Kazı Sonuçları", *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I (Çanakkale 27-31 Mayıs 1991)*: 361-384.
- OPFERMANN, R. 1985, *Das Löwenbecken in Hattusa*, Versuch einer Deutung (Vortrag vor der DOG in Berlin 1985, als Privatdruck erschienen).
- ORTHMANN, W. 1971, *Untersuchungen zur Spathethitischen Kunst*. (Saarbrucker Beiträge zur Altertumskunde Band 8), Bonn.

- PERROT, G.-E. Guillaume- J. Delbet 1872, *Exploration Archeologique de la Galatie et de la Bithynie, d'une Partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont*, Volume II, Paris.
- PERROT, G.- C. Chipiez 1890, *History of Art in Sardinia, Judae, Syria and Asia Minor* (ed. I. Gonino) Volume II, London.
- RUSTER, Chr. - E. Neu 1989, *Hethitisches Zeichenlexikon Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy - Texten*, Wiesbaden.
- SMITH, S. 1949, *The Statue of Idrimi*. Occasional Publications of the British Institute of Archaeology in Ankara No: 1, London.
- SUNGUR, K.A. 1979, *Kayalar ve Ayrışma*, İstanbul.
- SÜEL, A. 1985, *Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri ile İlgili bir Direktif Metni*, Ankara.
- ÜNAL, A. 1980, "Hitit Tıbbının Ana Hatları", *Bellekten XLIV/175*: 475-495.
- , 1993 A, "Boğazköy Metinlerinin Işığı Altında Hititler Devri Anadolu'sunda Filolojik ve Arkeolojik Veriler Arasındaki İlişkilerden Örnekler", *1992 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, Ankara: 11-31.
- , 1993 B "Ritual Purity Versus Physical Impurity in Hittite Anatolia", *Essays on Anatolian Archaeology* (ed. H.I.H. Takahito Mikasa), Bulletin of the Middle Eastern Culture Centre in Japan VII: 119-139.
- WOOLLEY, L. 1955, *Alalakh. An Account of the Excavations at Tell-Atchana in the Hatay, 1937-1949*. Reports of the Research Committee of the Society of Antiquaries of London No: XVIII, Oxford.

1.a - Çift başlı arslan protomunun açığa çıkartılmasından önceki durum (1993).

1.b - Aynı eserin günışığına çıkarıldıktan sonra kuzey yönden görünümü.

1.c - Aynı eserin Bau yönden görünümü.

1.d - Aynı eserin güney yönden görünümü.

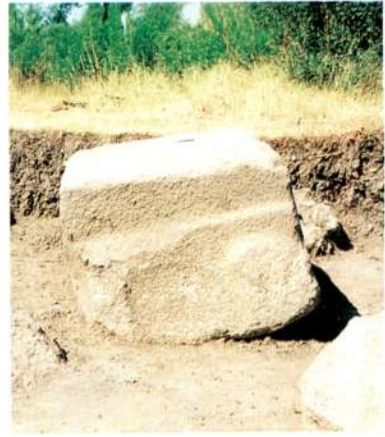
2.a - Alaca Höyük'te bulunmuş arslan tasviri (Anadolu Medeniyetleri Müzesi /Ankara).

2.b - Alaca Höyük'te bulunmuş kapı arslanı taslağı (1994).

2.c - Arslanlı Tekne/Boğazköy.

2.d - Çift başlı arslan protomunun doğu yönden görünümü.